

ДОСТУПНІСТЬ (ЗРОЗУМІЛІСТЬ) НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ

Важливою вимогою до нормативно-правового акту є те, що він має бути доступним, тобто зрозумілим для сприйняття пересічним громадянином. Як влучно зазначає С. П. Погребняк, це означає, що він має бути максимально простим, стислим та ясным (точним і однозначним), системним і послідовним (4, с. 46).

Ще в літературі радянського періоду можна знайти заклики до державної влади приймати правові акти більш зрозумілими для народу. У 1918 р. П. І. Стучка писав: «нісенітницею є вимагати від громадян обов'язкового підкорення законам, які їм незрозумілі, і найбільшим лицемірством говорити про справедливість в державі, де знання всіх законів обов'язково (бо їх незнанням відговорюватися не дозволяється), а в той же час ці закони настільки складні, що їх розуміти і вірно тлумачити можуть тільки фахівці-юристи» (7, с. 391).

Вимоги доступності та зрозумілості закону утворюють у сукупності пріоритети, що мають конституційне значення. Вважаємо позитивним досвідом практику щодо доступності нормативного акта, вироблену Конституційною Радою Франції. Наприклад, 29 грудня 2005 Конституційна Рада Франції розширила межі конституційного контролю, визнавши за собою право виключати дію надмірно складних законів, які передаються на його розгляд. Такий підхід означає незаперечний доказ того, що закон зобов'язаний, у силу Конституції, бути простим. Так, ст. 78 Закону про бюджет на 2006 р. була визнана неконституційною у зв'язку з її надзвичайною складністю, яку не може виправдати жодний публічний інтерес (6, с. 60-61).

У юридичній літературі в більшій мірі доступність нормативно-правових актів пов'язують з їх текстуальною простотою, легкістю для сприйняття. Вважаємо, що доступність більш широке поняття, що не вичерпується мовним аспектом акту, а й стосується процедурної сфери прийняття нормативно-правового акту. Адже для особи важливо бути поінформованою про прийняття акту чи внесення до нього змін. У цьому аспекті теж віддзеркалюється доступність акту.

Доступність акту означає його ясність, легкість для розуміння особами, до яких він адресується. Так Т. В. Кашаніна при висвітленні доступності акту оперує поняттям «ясність», під якою має на увазі простоту, зрозумілість правового документа (2, с. 130).

Водночас І. О. Биля-Сабадаш доступність тексту нормативних правових актів визначає як певний ступінь їх зрозумілості, що забезпечується їх ясністю, простотою та стислістю. При цьому важливим є зауваження науковця щодо розмежування термінів ясності й простоти мови нормативних правових актів. Ясний текст – це текст, який володіє точністю, однозначністю. Простий текст –

той, у якому вживаються прості й зрозумілі, загальновідомі, загальноприйняті слова і терміни (1, с. 37-38).

У даному аспекті можна зазначити, що в юридичній літературі наводяться досить всеохоплюючі класифікації термінів, які використовуються при конструюванні нормативно-правових актів, але, щоб не виходити за межі дослідження, можна без зайвої деталізації поділити терміни на дві групи: звичайні (загальноновживані) терміни, які повсякденно використовуються, але набувають юридичного значення в результаті застосування їх у нормативно-правових актах: «близькі родичі», «шлюб», «дитина», «територія» тощо; спеціальні терміни, які використовуються для визначення специфічних юридичних понять («підсудність», «оферта», «злочин» тощо).

Отже, у нормативно-правовому акті застосовуються як спеціальні терміни, так і в більшому об'ємі загальні. Слід вказати, що при створенні дійсно ефективного правового акту, повністю уникнути використання спеціальних вузькоюридичних термінів неможливо. Саме юридичні терміни дають можливість досягти чіткості та ємності правового акта, лише за їх допомогою можна виключити двозначність. Отже, чистота, культура мовлення на лексичному рівні має бути досягнута посиленою увагою до кожного слова, терміна, термінологічного словосполучення (3, с. 27-28).

Вважаємо за доцільне додати, що застосування спеціальних термінів виправдовується й колом осіб, на які такий акт розрахований. Наприклад, якщо норми Конституції України розраховані на невизначене коло осіб, тому застосування складних спеціальних термінів в даному акті є недоцільним. Коли нормативно-правовий акт розповсюджується на вузьку сферу та коло суб'єктів, таке застосування є виправданим (наприклад перелік операцій у сфері поводження з небезпечними відходами; види об'єктів, машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки тощо).

Варто погодитись з точкою зору І. П.Сидорчука, який указує, що, якщо немає доступності нормативно-правового акту, то будь-який правовий акт не може бути ніким зрозумілим, його застосування неможливо. Доступність – це сукупність ідей, цінностей і уявлень про законодавство, які обумовлені інтересами і устремліннями учасників правовідносин, мати справу з відомими правовими нормами, актуальними, зрозумілими, зручними в застосуванні, узгодженими, ефективними. Науковець виділяє два рівня в оцінці цього поняття – уявлення держави про доступність та уявлення учасників правовідносин про цю категорію. Законодавство адресовано всім: як громадянам, так і особам, які мають спеціальні знання в галузі права (5, с. 67-68).

Отже, важливо наголосити на важливості доступності нормативно-правового акту саме для громадян, що виявляється в легкості з'ясування прав, свобод, а також усвідомлення вимог, які пред'являє до них держава. Адже численні питання, які виникають в житті (наприклад, укладення шлюбу, розлучення, спадкування, освіта, право на медичне забезпечення тощо) тим чи іншим чином опосередковуються правом. Тому для держави важливою має бути оцінка доступності акту не тільки фахівцями в юридичній сфері, а й пересічними громадянами.

Список бібліографічних посилань:

1. Биля-Сабадаш І. О. Мовностилістичні правила вираження змісту нормативних правових актів. *Форум права*. 2009. № 1. С. 35–42.

2. Кашанина Т. В. Юридическая техника: учебник. Москва: Норма. 2011. 496 с.

3. Легка О. В. Взаємозв'язок правозастосовної техніки з іншими видами юридичної техніки. *Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 23–29.

4. Погребняк С. П. Вимоги до нормативно-правових актів, що впливають з принципу правової визначеності. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3(42). С. 42–53.

5. Сидорчук И. П. Доступность законодательства как условие реализации прав и свобод граждан. *Механизм правового регулирования общественных отношений: теория и практика*. 2008. С. 66–68.

6. Цивилистические правовые традиции под вопросом. По поводу докладов Doing Business Всемирного банка: перевод с французского. Москва: Волтерс Клувер, 2007. С. 184.

7. Червяковский А. В. Факторы, влияющие на доступность кодифицированных актов. *Кодификация законодательства: теория, практика, техника*. Новгород, 2009. С. 381–391.

УДК 351. 751

Ірина Вікторівна ПАНОВА,

завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4325-5428>

Владислав Віталійович СОЛОВЙОВ,

студент факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На шляху Європейського розвитку Української держави важливими питаннями залишається дійсне дотримання прав і свобод людини та громадянина Національною поліцією України. Це насамперед обумовлюється реформуванням органів Національної поліції України, проведенням операції об'єднаних сил на сході України, економічним та навіть політичним становищем держави. Права і свободи людини – це формально визначені та юридично гарантовані державою та Міжнародною спільнотою можливості людини, користуватися соціальними благами, зокрема (матеріальними та духовними), які визнаються невід'ємними, та без яких в цілому неможлива оптимальна життєдіяльність її як людини, розвиток її індивідуальних здібностей. Таким чином, права людини є універсальними, невід'ємними та юридично гарантованими.

Правовий механізм дотримання прав і свобод людини та громадянина визначається насамперед Конституцією України, тож органи Національної поліції України під час виконання свої завдань, повинні забезпечувати та сприяти реалізації прав і свобод людини та громадянина, надавати допомогу, та